

ISTORIA ROMANILORU.

PARTEA I.

Din timpurile celle mai vechie pîno la cãderea imperiului romanũ de la appusũ.

SECȚIUNEA A.

Din timpurile celle mai vechie pîno la declinarea imperiului romanu supt Aureliu Commodu.

CARTEA I.

Din timpurile celle mai vechie pîno la Domitianũ.

I.

Starea Daciei inainte de Romani.

Din celle dintãiu timpuri de cari avemũ cunoșcințe istorice, țerrile de la Dunãria inferioare, și a nume celle de a drẽpta acestui rîu, era locuite de *Geti*; celle de a stãnga, din ținutulũ Mureșului și allũ Tissei, de *Agatursi*; și celle din ținutulũ Oltului, Argeșului, Prutului, Dunastrului, Dunapru'ui și Dunului de *Scuti*. Geții erã unũ poporũ curagiosũ, credea în unũ deũ și în nemurirea sufletului, care învețiãturã o primisserã de la unũ filosofũ allũ lorũ, a

nume Zalmose. Agatursii eră applecați la Iussū, și purtă sculle de aurū. Scuții ducea o viețîă nomadică, și prin încursele lorū în Asia, înterritară pre Persi asupra sa.

Dariū fiulū lui Ustaspe regele Perșilorū, determină se înfrângă puterea lorū, și plecâ diu Asia cu o armată numerosă, adjungendū la Bosporulū Tracicū, făcū unū podū de vase preste mare, și trecū în Europa cu tôte ostile selle. Înaintândū prin Tracia cōtră Apollonia, Salmidessu și Mesembria, dede preste Geți cari cređindu-se a fi destullū de tari, redicară armele asupra Perșilorū; înse ei fură învinși și constrînși a merge cu Dariū în contra Scuțilorū.

Din țerra Gețilorū, Persii trecură Dunăria (*Istru*) preste unū podū de navī, și purcesseră asupra Scuțilorū. Acestia se retrasseră prin locurile lorū celle deșerte, și trāmisseră nunții la Grecii de la Dunăriă, ca se arđă podulū și se lasse pre Persi în mânilorū. Dariū luându-se după dînșii se înfundă cu ostile selle în acelle locuri necunnoscute, și abiă se desceptă din stratagema lorū, cândū înțellesse de la Ustieu, domnulū Miletulū, planurile Scuțilorū. Atunci ellū se întorse inapoi cātū putū mai currîndū; lăssă pre Geți se trăiescă în pace după legile și datinele lorū, și se dusse în Asia. Acēsta se întēplă pre la annulū Romei 240, adecă pre la finitulū domniei lui Tarciniū Superbu.

După acēstă epochă Geții remaseră în țerra lorū, și purtară mai multe resbelle împreună cu Traciū în contra Macedonilorū pīno pre timpulū lui Filippū II regelui Macedoniei, cândū fură respinși de Macedoni cōtră Dunăriă. Atunci ei trecură de a stānga Dună-

rîi și coprinseră locurile Scuților, pîno la Borustene (a. R. 410, adecă pre la începutul resbellelor samnitice.)

După mórtea lui Filippü II, se scullâ fiulü seu Alessandru, și turburâ popórele de la Dunăriă. Sirmu regele Triballilorü fugî în insula Pence dintre gurele Dunării. Alessandru neavëndü la sene aparatele necesare spre a împressurâ loculü acesta, illü lăssâ, și determinâ se trecă Dunăria în contra Gețilorü, de și stà de a stînga acestui fluviiü patru mii de cällari și dece mii de pedestri getici. Spre a și ascunde trecerea, ellü allesse unü locü unde câmpurile erâ accoperite cu grâne, și dimpreună cu ducii sei trecü pre nesce navi alle neguțiătorilorü de la Bizanțiü, érá óstea trecü pre luntrile pescarilorü și alle piraiilorü ce se aflâ acolo, precumü și pre folli de pelle de la corturile militarilorü, împluți cu paie. Geții vedîndu-se attacați de o dată de falangea macedonică, se speriară, și luară fuga cõtră cetatea lorü cea de lemnü, unde se concentrarâ și determinarâ se irrumpâ asupra armatei lui Alessandru; înse întelgëndü cã Alessandru âmblă cu planulü de a i împressurâ în cetate, luară femeele și copiii lorü cu sene, și se retrasseră în desertele lorü. După acésta venirâ deputați din țerrile vecine la Alessandru; în audiențiã regele întrebâ pre deputații Celțilorü adriatici, cã de cine se temü ei mai multü? acestia respuuseră: cã nu se temü de altulü, numai de cerü se nu cadă pre ei. Respunsulü acesta, necunnoscințiã locurilorü cellorü deserte, rescõlla ce se atțiãsse în Illuvia prin Clitü, și în Grecia prin Tebanî, făcură

pre Alessandru se se întórcă în Macedonia, și se lasse pre Geți în pace,

După mórtea lui Alessandru, Lysimachü regele Traciei suppunându-și tóte popórele pîno la Dunăriă, trecù și preste acestü fluviü în contra Geților, care avea atunci rege pre Dromichete, (a. R. 434, adecă pre timpulü resbellului II samniticü.) Dromichete prin stratagematele selle trasse pre Lysimachü în nescelocuri sterpe și neâmbulate, apoi lü încungiurâ și lü prinse cu tótă armata lui. Geții strigară se lü taie ca pre unü dechiăratü inimicü care a venitü cu armele asupra lorü; înse Dromichete prin vorbe înțelepte, îi înduplecâ se lü tracteție omenesce ca se și facă amici pre veciniü Macedoni și Traci. Ellü sărutâ în publicü pre Lysimachü, illü numi părinte și lü dusse la capitalea Geților, *Elia*; acolo dede unü ospețiü pomposü lui Lysimachü și ducil rü lui, érá ellü cu Geții sei mâncâ simplu buccate ordinare. După ce arretâ cu modulü acesta că Geții cunnoscü lussulü, înse lü desprețiescü ca nisce ómeni frugali și ânimoși, îi dede libertatea fôră se i cêră prețiü de rescumperare.

Murindü Lysimachü (a. R. 471, adecă pre timpulü resbellului tarentinü), Gallii încurseră Grecia suptü ducele Brennu, lăssându la Dunăriă 1500 pedestri și 3000 căllări. cari se le assecureție retragearea; înse Brennu fu invinsü și uccisü cu totulü de cötră Grecii uniți (a. R. 475). Atunci cei de la Dunăriă ne mai primindü scire despre sórtea soçiilor lorü, attăcară pre Geți și pre Triballi, și purcesseră pîno în Macedonia, unde fură bătuti de Antigonü. O parte dintr'înșii scăpâ și se asșediâ la Dunăriă,

în ținutul unde se varsă Sava, suptă numele de Scordisci. Ei edificară Taurunul, Singidunul, și alte cetăți.

II.

Contactulu Daciloru cu Romanii.

Côtră anulă Romei 582 Geții dimpreună cu celălalte națiuni boreali fură chiămați de Perseu regele Macedoniei, se mérgă se dea ajutoriū în contra Romanilor; înse Geții nu se dusseră. Orole regele Geților eră pre atunci ocupatū în resbellū cu Bastarnii, vecinī de côtră médiă-nópte. In una dintre bătăliele acestea, Geții se purtară fórté reu, Orole i condemnă ca se se culce cu capulū în loculū pițiórelorū cândū vorū dormi, și se servescă ei pre-feme. Aceste mesure umilitórie remaseră în vigóre pîno cândū Geții prin o nóuă faptă bărbătescă ster-seră rușinea pățită.

După ce Romanii și supuseră Macedonia, Tracii tributarii cei vechi ai Macedonilor, începură a rebellă și a face încursiuni în țerrile vecine, chiarū și pîno la marea adriatică. Romanii pățiră mai multe perderi atâtū de la Traci câtū și de la Scordisci. In fine Marcu Didiu frânse pre devăstătorii Traci și i respinse între marginile țerrii lorū, (a. R. 640, adecă pre timpulū resbellului cimbricū). Liviu Drusu, merse și mai departe, adjunse pîno la Dunăriă și puse terminū trecerilorū preste acestū fluviū, (a. R. 641). Atunci Romanii făcură pentru ântâia óră cunoscințā cu Geții, înse la dînșii numai locuitorii din

giosă de cataractele Dunării se numescă cu acestă nume; cei din susă de cateacte, din ținutul Partisului și allă Mureșului, se dică *Daci*, mai pre urmă numele acesta se generalisă, și totă țerra de a stânga Dunării, începându de la râul Maru (Morava), terminulă Germaniei, pîno la Borustene, se chiamă Dacia.

La anulă Romei 645, Marcu Minuciū bătū pre Traci în totū ținutul Ebrului, și attăcâ pre Scordisci și pre Triballi. Daci veniră Scordiscilorū într'adjutoriū, înse speriați de sunetulū tubelorū romane ce resună prin muntī, luară fuga. — C. Scriboniū Curione suppose pre Dardani și pre Moesi (a. R. 667), și merse pîno la Dunăriă, trecū și în Dacia, înse nu cutediă a întră în pădurile celle întunecose. Appiū Claudiū proconsule înaintă pîno la Sarmați, Lucullū petrunse pîno la terminulă națiunilorū cunnoscute, la Tanaide și la laculū meoticū. Inse toți acestia voră mai bine a vedé pre Daci din depărtare, de câtū a se bate cu dînși.

Pre la anniū Romei 696—720 domniă preste Daci regele Boirebiste (*Boiorum victor*?) care avea lîngă sene pre Ceneū filosofulū în calitate de profetū și de archiereu. Acestū învctiatū svătui pre Daci se sterpescă vișle de viiă, și ei ascultară fōră resistințiă. Bo rebiste deprinse pre Daci la resbellū; și suppose nu numai pre națiunile vecine de a stânga Dunării, ci trecū și preste acestū fluviiū, devastă Tracia, Macedonia și Illuria, bătū pro Gallii cei mesteai cu Traci și cu Illuri, și stinse mai cu totulū pre Boii și pre Teurisci în Pannonia; ellū coprinse și cetățille Grecilorū de pre lîngă pontulū eussinū, pîno la Borustene.

Escursiunile celle dese alle lui Boirebiste în Tracia, Illuria și celălalte provincie vecine alle Romanilor, supperară așiã de tare pre Juliù Cesare, în câtü acesta după ce invinse pre Pompeiù și pre Pompeiani și se întörse la Roma, determinâ se redice armele în contra lorü, se-î bată și apoi se trecã în Asia în contra Parților. Aceste preparative se făcure cu atâta rumóre, în câtü Illurii temându-se de trecerea lui Cesare prin țerrile lorü trãmiserã deputați cu diverse donuri la dînsulü ca se lü împace. Pre timpulü acesta trãmisesse Cesare pre juncele Octavianü la invețiãtura la Apollonia, cu scopü ca mai pre urmã se lü iee cu sene la resbellulü dacicü și particü. Inse mörtea lui Cesare (a. R. 709) mântul pre Illurii, pre Daci și pre Parți de perirea cu care erã ammenințiați.

Dupã mörtea lu Cesare se respândi fama că Daciü înformați despre acêsta, arü fi întratü în Macedonia. Marcu Antoniü cerü óste de la senatü ca se mERGã în contra lorü se 'i înfrineție. Senatulü luândü cererea lui M. Antoniü numai de unü pretestü, suptü care acesta cutã ocasiune de ași formã o armatã spre a appesã republica, trãmise obseervatori carise vadã și se raporteție, decã în adeverü lucrurile staü așiã. Între acêstea Antoniü înșellã pre senatü și se numi capü ostilorü din Macedonia; ellü espedi cu decretulü senatului pre frate-seu Caiu Antoniü la armatã Macedonicã cea compusã din 6 legiuni. Cândü obseervatori trãmisși de senatü se întörserã a casã, raportarã că n'au veđutü Daci în Macedonia, înse audausserã (dupã monitulü lui Antoniü), că e de temutü, că Daciü vorü încursã provincia, decã s'ar misca

armata de acollo. Puçinü după aceea, Antoniü trecü cu ostile în Italia, și prin o facțiune dusse lucrulü a-
collo ca frate-seu Caiü Antoniü se se trämittä pro-
consule în Macedonia. Acesta se purtâ așiã de reu,
în câtü remase bätutü de Bastarni, cari venisserã
Moeșilorü într'adjutoriü la cetatea Istrianelorü. La a-
céstã bätaliã luarã parte și Dacii precumü se vede
din semnele militare alle lui Antoniü cari s'au aflatü
mai pre urmă în castrulü Dacilorü Genuela.

Precändü triumviratulü governa republica, Roma-
niü încetarã puçintellü de a se occupã cu affacerile Daci-
lorü. Darã pre la anulü Romei 720, rebelländü Dal-
mațiü in societate cu Pannoniü, Octavianü veni la Se-
gesta (Siscia), și se asșediã acollo cu scopü ca se
deschidã resbellü în contra Dacilorü și a Bastarnilorü
Ellü începuse se construésã și navî pre Sava, cu
cari se ducã provisiuni la Dunăriã, înse spre a se
assecurã de la spate, atrãcã de nouü pre Dalmațiü
cei nestîmperați. Darã la Setonia capetã o plagã și
se lãssã de a mai purtã resbelullü îa contra acestorü
popóre cerbiciose. Cândü se întörse la Roma, Octa-
vianü însãrcinã pre Statiliü Tauru cu commãndulü
ostilorü.

Între acestea, Boirebiste regele Dacilorü, auðindü
de apparatuselle celle mari alle Romanilorü și de faptele
celle valoróse alle lui Octavianü, trãmise deputați la
dînsulü ca se facã pace, îmbiãndu-lü cu adjutoriü
în contra lui Antoniü. Darã deputațiü fiindü cã ce-
rea multe lucruri cari nu se uniã cu demnitatea ro-
manã, furã nevoiți a se întörce acasã fôrã resultatü.
Atunci Boirebiste determinã se se unésã cu Antoniü,

înse o rescollă ce se născu între Daci, în care peri și ellu însuși, nu lă săsâ se și pună planulū în lucrare.

III.

Octavianu Augustu.

După mórtea lui Boirebiste imperiulū dacicū se desfăcū în mai multe părți și se flăccl prin frecări mutuali, așià încătū Dacii nu putea înarmà încortra Romanilorū mai multū de 45,000 pînă la 50,000 de ómenī. Unulū dintre capū Dacilorū, Orole II, fu îndemnatū de compatrioții sei se se scólle în contra Romanilorū cari erà atunci desbinați între Antoniū și Octavianū. Orole addusse înainte doi căni care se încăierară între sene, dară cândū se mână ei mai tare, le arretâ unū lupū; căniū îndată ce lū vedură, se lăssarā de a se mână între sene, și se luarā după dīnsulū. Atunci đisse cótră Daci: așià potū se facā și Romanii cândū ne vorū vedé pre noi; decī mai bine se i lăssămū se se frece ei între sene. Dară ceilalți capī ai Dacilorū furā de altā părere, ei se unirā cu Jassugii, cu Sarmații și cu Bastarnii, și pre darā Moesiā și Dardania, apoi trecurā Emulū, băturā și despoiarā pre Denteleți, poporū tracicū suppusū Romanilorū. La anulū Romei 722 se făcū bătalia decisivā între factiunile romane la promontoriulū Actiū (în Epirū), și Octavianū prefăcū republica romanā în imperiū, și luā numele de Augustū (adecā allessū de đeu). Cōtră anulū Romei 724 Statiliū Tauru respinse pre Daci preste Dunăriā, prinse pre mulți și đusse la Roma, unde i băgā în amfiteatru ca se se

lupte cu Suevii. Inse Sita regele Denteleților, și alți soții ai Romanilor, cerea o resbunare mai mare. Atunci M. Liciniu Crassu, care commanda în Macedonia primii ordine de la Octavianu ca se punescă pre regii și pre poporele cari ținură cu Antoniu, și se appere pre ceilalți. Crassu bătut pre Bastarnii cari devastă Moesia, îi strîmtoară la Dunăria, și împressurâ locul unde se retrasseră ei după bătălia. La această împressurare Orole II dede ajutoria Romanilor. După ce Crassu coprinsese locul, trâmise pre Orole cu recommendațiunii la Octavianu, de cōtră care se numi amic și soțiu allu Romanilor (a. R. 725). Inse Crassu retrăgându-se la iernaticu în Tracia, fu attăcatu de inimizii, și bătutu așa de tare, încâtu determină se se lasse de atari expedițiuni. Cu toate acestea la annul Romei 726, de o parte insolentia Bessiloru, a Traciloru și a Bastarniloru, de altă parte misiunea ce venisse de la Orole, care lă chiamă într'ajutoriu încontra lui Dapuge, altu capu allu Daciloru, făcū pre Crassu se appuce érašii armele. După ce bătut pre Bessi, ellu trecu în Dacia, și la cea dintăiu lovitură puse în desordine pedestrimea inimiziloru și o impinse asupra căllărimii, de unde urmă o încurcatură care se fini cu perderea Daciloru. Cei ce scăpară se retrasseră într'unu castellu, unde i vîndu unu militariu grecu, care întrodusse nóptea pre Romani în castellu. Dacii vedîndu-se vînduți se ucciseră unii pre alții ca se nu cađă în mânil Romanilor; între acestia, perii și Dapuge. Pre fratele lui lă prinse Crassu și lă dimise érašii fôră de a i face verunu reu. După acestea duse armata la o speluncă mare și întărită fôrte, numită Cira, la care se dice că fu-

gisseră titanii cându fură învinși de ȃei. Acéstă speluncă eră ocupată de Daci cari și dusseră acolo tóte vitele și lucrurile lorú celle mai prețiose. Crassu astupă tóte întrările și esșiturile, și constrânse pre ómenú prin fóme a se suppune. După aceste successe, Crassu purcesse încontra celloralți Daci și adjunse la castrulú Genucla, care era cellú mai tare dintre tóte câte stà suptú commândulú lui Zurasse (altú capú allú Dacilorú). Acolo se ținea semnele militare luate dela Antoniú cândú acesta perdusse bătălia la cetatea Istrianilorú. Crassu bătú acestú castru de pre uscatú și de pre apă (că-cú Genucla era edificată lóngă Dunăriă); și lú luâ cu multă greutate, după unú asediú indelungatú, cu tóte că Zurasse nu eră aci, fiindú că se dussesse în Scufia ca se cêră adjutoriú de la acellú poporú. M. Liciniú Crassu după acéstă victoriă se întórse în Tracia, și apoi se dusse la Roma, unde tinú unú triumfú despre Traci și despre Daci. IV Non. Jul. a. R. 727.

Dară pre cândú Liciniú Crassu triumfă la Roma, Daciú lăssândú desbinările și certile între sene, se adunară si și allesseră rege pre Cotusone, suptú care Daciú începură éráși a trece Dunăria preste ghiaçiă și a predà provinciile romane. — Drusu și Tiberiú, fii vitrici ai lui Octavianú, bătură și suppuseră popórele alpestre din Reția, Vindelicia, și Noricu, și intinseră imperiulú romanú pîno la Dunăria superióre. a. R. 738. La Dunăria inferióre Cneu Lentulá respinse pre Daci preste acestú fluviú, bătú și pre Sarmați și construl castre stative pre lóngă rîpa Dunării și le întărí cu președie. militare. ínse nu înfrânse pre necí unulú dintre aceste popóre. Daciú

attăcară de nouă pre Romani, Lentulă se scullă a dăua óră asupra loră, și i bătă înfricoșiată, uccise trei duci de ai loră între acestia și pre regele Cotusone. Acéstă perdere nu desinimă pre Daci: după cincă anni de đille ei conspirară cu Pannonii, cu Bessii și cu Sarmatiă încontra Romaniloră, și abiă se domitară de armele lui Tiberiă a. R. 743. În annulă ce urmă, irrupseră éráși în Pannonia și predară provincia romană, și cu modulă acesta împedecară pre Octaviană de a în chide templulă lui Janu, precumă dorisse. — Drusu întreprinse din Gallia o espedițiune în Germania, și după mórtea lui (a R. 744) continuă frate seu Tiberiă, care coprinse ținutulă dintre Renu și Albea, și lă prefăcù în provincia romană (a. R. 749); dară pre cândă se prepară se mérgă încontra lui Marobodă, domnulă Marcomaniloră, care fundasse monarchia Sueviloră (între Dunăria, Albea și Vistula), se născù o rescollă mare din partea popóreloră illurice și pannonice, și constrinseră pre Tiberiă a se întórce asupra acestora. Aeliu Catu (consule la a. R. 757) se trămise încontra Daciloră, care strămută 50,000 de ómeni din vecinetatea Dunării în Tracia. În rescollă generale a Illuriloră și a Pannoniloră, Cecina Severu prefectulă Moesiei nu pută se remână multă timpă cu armata sa în Pannonia, fiindă că Dacii și Sarmatiă încursă ne încetată Moesia. Pannonia se pacifică la annulă R, 761; înse nu se pută pune capetă răpitoriloră acestoră popóre selbatice. Poetulă Ovidiă care se află pre atuncă relegată la Tomi, lóngă marea négră (nu departe de la gura Dunării, laudă pre Pomponiă Flaccu proprietariulă, care apperă rîpa Dunării, înse mărturisesce

totu de o dată cã Geții și Sarmații încursã neînce-
tatã provinciile romane, de cãte ori înghiaciã Dunãria.

În Germania administrațiunea cea appesãtoriã a
lui L. Quintiliu Varu dede motivu, ca Cheruscii, Bruc-
terii și Marsii se se unescã suptu Ariminiu, fiulu u-
nuia dintre domni Cherusciilor. Respândindu-se fama
cã unulu dintre poporele germane din locurile celle mai
departe, ar fi appucatũ armele, Quintiliu se îșellã a
interprinde o espedițiune prin pãdurile celle neãmbla-
te alle Teutoburgului, acolo dederã preste dînsulu
Cheruscii și ceilalți Germani cu Ariminiu, și nemici-
rã trei legiuni dintre celle mai bune. a R. 762. Prin
acestã calamitate Romanii perdurã erãși țerra dintre
Renu, Albea și Dunãria. — Imperãtoriu Octavianu Au-
gustu care adjunse în culmea puterii politice, fu
fõrte nefericitu în familia sa, ellu avu trei soție, și o
singurã fiã, Julia (din a dõua sociã, Scribonia), pre
care o mãritã dupã Marcellu, și dupã mõrtea cea
prematurã a acestuia, o cãsãtori cu Agrippa, din ca-
re avu doi nepoți, Caiu și Luciu, cari murirã în flõ-
rea etãții. Atreia sociã, Livia, puse tõte macinele în
lucrare spre a procurã fiului seu Tiberiu succesiunea
în imperiu. Octavianu adoptã în fine pre acesta și
lũ luã de collegu în imperiu. Ellu muri la Nola, a.
R. 767 (p. Chr. 14), în etate de 76 de anni, dupã
ce domnisse de la bãtalia de la Actiu, 45 de anni.

IV

Tiberiu.

Tiberiu fu unu omũ cu mare capacitate, înse

plină de invidiă și de diffidență, applicată spre crușime și foarte prefăcută. După cererea mamei selle (Livia) ellă adoptasse pre nepotulă seu de frate, Germanicu, și de frica acestui duce care avea o autoritate nemărginită la armată, împlini toate detoriile unui imperatoriū înțeleptă în cei dintâi optă ani ai domniei selle, înse nu încetă de a face totă ce putea spre a lă înlătură. Miscatū de neîncredere revocă pre Germanicū din țerrile germane, cândă acesta bătuse pre Ariminiū (la Idistavisū) și eră în punctul de a restabilă în Germania domnia Romaniloră cea fundată de tată-seu Drusu. Germanicū se trănise acumū la resăritū, unde prefăcū Cappadocia și Commagenea în provincie romane, înse currindū după aceea marl (de veninū, precumū se presupune.) Pentru securitatea sa personale, Tiberiū strînse la Roma pre militariū pretoriani cei resipiți prin Italia, și prefectului lorū, Seianū, îi dede mare influență asupra guvernului, care luă acumū unū caracterū cu totulă despoticū. Dară Seianū sciū în scurtū timpū se nutrăscă frica tiranului așa de tare, încătū acesta lăssă Roma, și se dusse în însula Capree, unde putea mai commodū și nevedutū de lume se se dea în brașiele desfrînărilor, pre cândū Seianū ca locușitoriu allū seu făcea toate crudelitățile la Roma și în Italia, în cursū de 9 ani de țille, pînă cândū prin planul de a răplă la sene imperiulū, desceptă suspiciunea imperatoriului, și căusă căderea sa. Tiberiū și sătură acumū setea de sînge persecutandū pre amicii lui Seianū, pînă cândū prin instigațiunea lui Caligula, se suffocă în patū cu perinele, la Misenū, a. R. 790 (p. Chr. 37), după ce domni 23 de ani mai

multă ca un despotă asiatică, de câtă ca ună împărătorii romană.

V.

Caiu și Claudiu.

Caiu Caligula, fiulă lui Germanică, după ce uccise pre Tiberiă, urmă însuși în imperiă; în anulă dintăiă ellă resipl tesaurulă cellă mare allă lui Tiberiă, ospetândă pre poporă, dândă totă genulă de jocuri splendide, redicândă edificie fôră de scopă, și altele assémine. După ce sufferi de ună morbuă greu, își perdă cu încetulă mintea, înse pre lóngă tôte faptele selle celle arbitrarie și crudele, cădă numai după patru anni de dille, prin o conspirațiune a pretorianiloră, Senatulă voi atunci se restabiléscă republica, înse pretorianii redicará împărătorii pre Claudiă, unchiulă lui Caiă și frătele lui Germanică.

Claudiă abiă appucă frênele guvernului în mână, și le lăssă cu totulă corruptei selle socie Messalina, și după mórtea acesteia, ambițiósei Agripina (sororii lui Caiu), și scelerăților sei de libertă Polybiă, Narcissă și Pallante. Suptă domnia lui Claudiă începură conqueririle Romaniloră în Britannia, unde interprinse însuși Claudiă o expedițiune. Mauretania, Lucia, Tracia se prefăcură în provincie romane, și Judéa după mórtea lui Erode Agrippa veni éráși suptă administrațiunea procuratoriloră romană. — După ucciderea Messalinei abiă se cunnunasse Agrippina cu unchiulă sea Claudiă, și înduplecă pre flacculă împărătorii se adopté die pre fiulă ei Nerone, și se lă

destine de succesoriu în locul propriului seu fiu, Britannicū, apoi inveninā pre bărbatū (a. R. 807; p. Chr. 54) ca se pōtā domni ea cu putere absolută suptū numele fiului seu.

VI.

Nerone.

Domitiū Nerone condussū de prefectulū pretoriului Burru, și de filosofulū Seneca, cari se oppuseră intrigilorū Agrippinei, guvernā bine la începutū, înse spre a se assecurā în domniā puse de inveninarā pre fratele seu cellū vitricū (Britannicu) și ucciseră pre mumā sa cea supperatā pentru mărginirea înfluiinței ei în lucrurile statului. Concubina lui, Poppéa Sabina, illū înduplicā se uccidā și pre soția sa Octavia. După atarī crimini, și după mórtea lui Burru, își permise verce faptā arbitrariā și verce cruditate; ellū se produsse în publicū ca gladiatoriu, cântătoriu, musicū și istrione în Italia și în Grecia, și constrînse pre cei mai illustri senatori și căllari a se produce pre scenā și în arenā ca actori și gladiatori. La incendiulū cellū mare în care se prefăcurā în cenușă 3 regiuni din celle 14 alle Romei, și numai 3 remaseră neattinse de focū, Nerone cădū suptū prepusū că l'ar fi occasionatū ellū însuși spre a și putē edificā o capitale mai formósă; înse ellū sciū se arunce culpa pe crestni, prin a cărorā persecuțiune credea că se va putē justificā. La restaurarea Romei își edificā așiā numita casā de aurū, care coprindea mai multū locū de câtū totū Palatinulū, și pentru a

cărei construire se stórse de averi tótă Italia și provinciele; ba chiarú templele se despoiară de imaginile ȃeilorú. Fiindú că ellú scurtâ totú de o datâ și militarilorú stipendiele lorú, căđú suptú urra generale de la incendiú în cóce. Conspirațiuní repetite i dederă motivú de a uccide unú mare numerú de ómení, dară în fine desfrînările și cruđimele lui celle fôrá mesurâ produsseră o ferbere generale, care prorupse de o datâ în mai multe pârti alle imperiului. Pretoriulú Ispaniei citerióre, betrânulú Sulpiciú Galba (de 73 anni) se prochiâmâ imperătoriú de côtrâ armatâ; Nerone fugí de la Roma, și puse pre unú libertú allú seu de i scurtâ viéția. a. R. 821 (p. Chr. 68).

VII.

Galba. Otone. Vitelliu.

Supliciu Galba după ce vení la Roma se făcú urritú poporului și miliției prin nesce essecuțiuní, cari de și fură necesarie după împregiurări, cu tóte acestea desceptară urra încontra lui, precumú și prin avariția côtrâ militari, și prin prea multa indulgenția côtrâ favoriții sei; ellú căđú după șesse luni de ȃille prin o conjurațiune țesută de côtrâ Otone, unú fostú favoritú allú lui Nerone, care și cumperasse o partitâ între pretoriani. Inse legiunile de la Renú prochiámasseră imperátor ú dejâ în contra lui Galba, la Colonia, pre ducele lorú Vitelliu, pre care lú recunoscură în currendú tóte țerrile de la appusú. Ducii lui Vitelliu petrunseră în Italia și bătură óstea lui Otone aprópe de Cremona. In luna lui Aprile a.